

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС
доктор історичних наук,
професор
Василь ОРЛИК
«___»_____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему:
**«Діяльнісна модель соціокультурного відділу
Обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського»**

Виконав: здобувач вищої освіти
IV курсу, групи ІС-21
ОПП «Інформаційна, бібліотечна та
архівна справа» спеціальності 029
«Інформаційна, бібліотечна та архівна
справа»

СЕМЕНЮК Володимир Павлович
«_____»_____ 2025 р.

Керівник роботи:
кандидат історичних наук, доцент
_____Микола ТУПЧІЄНКО
«_____»_____ 2025 р.

Рецензент:
к. пед. н., директор Кропивницького
фахового коледжу Приватного вищого
навчального закладу «Університет
сучасних знань»
_____Тетяна ШИШКІНА

ЗМІСТ

ВСТУП.....

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

1.1. Поняття «діяльнісна модель» у науковій літературі

1.2. Соціокультурна діяльність бібліотек як об’єкт наукових досліджень

1.3. Методологія і принципи побудови діяльнісної моделі у бібліотечній практиці

РОЗДІЛ II. СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОБЛАСНІЙ УНІВЕРСАЛЬНІЙ НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ім. Д.І. ЧИЖЕВСЬКОГО

2.1. Історія становлення та функціонування соціокультурного відділу

2.2. Основні напрями та форми соціокультурної діяльності

2.3. Аналіз ефективності реалізованих проєктів та заходів

2.4. Взаємодія з партнерами, громадою та ЗМІ

РОЗДІЛ III. ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДІЯЛЬНІСНОЇ МОДЕЛІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВІДДІЛУ

3.1. Концептуальні засади моделі: місія, цілі, завдання

3.2. Структура діяльнісної моделі (напрями, ресурси, цільові аудиторії, механізми реалізації)

3.3. Алгоритм реалізації діяльнісної моделі на практиці

3.4. Очікувані результати та критерії оцінки ефективності

ВИСНОВКИ.....

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА
ЛІТЕРАТУРИ.....**

ДОДАТКИ.....

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному інформаційному суспільстві публічні бібліотеки зазнають трансформації: від традиційних книгосховищ до активних соціокультурних центрів, що впливають на розвиток громади. Зокрема, соціокультурна діяльність бібліотек виходить за межі простого надання інформації — вона формує громадянську свідомість, розвиває культурний простір, сприяє неформальній освіті. Відтак виникає потреба у розробці ефективних моделей організації цієї діяльності.

Особливої ваги набуває створення **діяльнісної моделі** соціокультурного відділу, яка дозволить чітко визначити мету, завдання, ресурси, напрями роботи та механізми взаємодії з громадою. Дослідження на прикладі Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського має не лише локальне, а й загальноукраїнське значення, оскільки може бути адаптоване для інших бібліотечних закладів.

Мета дослідження – розробити діялісну модель соціокультурного відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, що забезпечує системність, ефективність і сталість соціокультурної діяльності бібліотеки.

Завдання дослідження:

Проаналізувати наукові підходи до визначення поняття «діялісна модель» та Охарактеризувати особливості соціокультурної діяльності бібліотек у сучасних умовах а також Провести аналіз практики роботи соціокультурного відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського і сформулювати концептуальні та структурні компоненти діялісної моделі та Розробити алгоритм впровадження моделі в діялісність відділу.

Об’єкт дослідження – об’єктом дослідження є соціокультурна діялісність бібліотек як специфічний вид соціальної практики, що забезпечує

комунікацію, культурний розвиток, неформальну освіту та інтеграцію громади на основі бібліотечних ресурсів і послуг.

Предмет дослідження – в структурі обласної універсальної наукової бібліотеки, а саме — в соціокультурному відділі ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.

Під **діяльнісною моделлю** у межах цього дослідження розуміється системно організований комплекс принципів, форм, методів, механізмів та інструментів, що регламентують і спрямовують соціокультурну діяльність бібліотеки відповідно до її цілей, місії та потреб громади.

Предмет дослідження охоплює: структуру та функціональні елементи діяльнісної моделі, взаємозв'язки між внутрішніми процесами відділу (планування, реалізація, аналіз, взаємодія), форми та методи соціокультурної роботи в межах моделі, роль людських і матеріально-ресурсних чинників у її реалізації, адаптивність моделі до змін у суспільстві та культурному середовищі, критерії ефективності функціонування соціокультурного відділу на основі діяльнісного підходу,

Таким чином, предмет дослідження має прикладний і конструктивний характер: він не лише описує явище, а й дає змогу сконструювати практичну модель, яка може бути використана як управлінський і методичний інструмент.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та розв'язання поставлених завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових, емпіричних та спеціальних методів, які забезпечили системний підхід до вивчення діяльнісної моделі соціокультурного відділу.

Ми використовуємо теоретичні, емпіричні та статистично візуалізаційні методи та метод системного підходу, з теоретичних методів ми використовуємо техніку аналізу і синтезу – використані для опрацювання

наукової літератури, нормативно-правових документів, звітів і стратегій, що стосуються соціокультурної діяльності бібліотек.

З теоретичних методів ми використовуємо технологію аналогії та узагальнення які застосовуються для порівняння існуючих моделей діяльності в інших бібліотеках та формування загальної моделі.

Також ми використовуємо моделювання яке дозволяє створювати логічну та структуровану діяльнісну модель соціокультурного відділу.

Для емпіричних методів ми використовуємо три типи технологій це Спостереження – здійснювалося під час безпосередньої участі в роботі соціокультурного відділу (організація заходів, комунікація з аудиторією, підготовка матеріалів). Іще аналіз документів – охоплював вивчення внутрішньої документації бібліотеки: планів, звітів, статистичних даних, анкет відвідувачів.

Ще входить в список анкетування та інтерв'ювання – проведено з працівниками бібліотеки та учасниками заходів для виявлення рівня ефективності існуючих форм діяльності та очікувань аудиторії. Для статистичного візуалізаційного методу ми використовуємо два типи технік,

Це кількісний аналіз — для узагальнення результатів анкетування, визначення частоти участі аудиторій у заходах, вивчення динаміки проєктів.

Графічне представлення даних — використано для наочності у візуалізації результатів аналізу (діаграми, схеми, таблиці).

І метод системного підходу, який застосовувався як загальнонаукова основа для розгляду соціокультурного відділу як відкритої динамічної системи, що функціонує у взаємодії з внутрішнім середовищем бібліотеки та зовнішнім соціокультурним простором.

Наукова новизна. Уперше запропоновано системну діяльнісну модель соціокультурного відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, що поєднує стратегічне

планування, культурно-просвітницькі функції та інструменти залучення громади.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в практичній роботі бібліотек, що прагнуть підвищити ефективність соціокультурної діяльності, а також у навчальному процесі при підготовці фахівців бібліотечної справи.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У дослідженні використано __ джерел.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

1.1. Поняття «діяльнісна модель» у контексті сучасної науки

Поняття «діяльнісна модель» перетинає дисципліни, запозичуючи ідеї з філософії, соціології, педагогіки, менеджменту та бібліотечної справи. У загальному сенсі, це – структурована система для організації діяльності, яка визначає цілі, тих, хто бере участь, засоби досягнення, механізми втілення та передбачувані наслідки. Функція діяльнісної моделі – описувати, контролювати та покращувати практичну роботу установи, скажімо, бібліотеки, в рамках її основних завдань.

Діяльність як фундамент наукового розуміння організації

Діяльність є центральним способом існування людини в суспільстві, формою її ставлення до світу та засобом самореалізації [20]. У гуманітарній науці ХХ–ХХІ ст. діяльність розглядається як спосіб існування і самореалізації особистості, форма соціального буття ось наприклад. **Дональд Шен** у своїй концепції «*reflective practitioner*» (1983) трактує діяльність як процес постійного рефлексивного аналізу власних дій у конкретному контексті. Це передбачає не механічне виконання завдань, а здатність до критичного осмислення, адаптації та навчання в дії. А також у праці «*Organizational Learning II*» **Кріса Аргіріса** розглядає діяльність як безперервний цикл дії–рефлексії–корекції, що забезпечує розвиток організації.

Іще соціолог **Етьєн Венгер** описує діяльність у межах так званих *communities of practice*, в яких учасники спільно творять знання через спільну практику, обмін досвідом і взаємне навчання. Це визначення особливо релевантне для культурних установ, де знання — не лише інформація, а практика.

Отже, в сучасному науковому обговоренні діяльність розглядається не як автоматичний ряд дій, а як рухливий, спрямований на досягнення мети процес, що передбачає використання особистісних здібностей, творчості, взаємодію з іншими особами та навколишнім світом.

Сутність діяльнісної моделі

Діяльнісна модель постає як логічно вибудована схема. Вона окреслює учасників процесу (хто саме долучається, розподіл функцій та зони відповідальності). Також визначає цілі діяльності (що саме планується зробити, та задля чого). Окрім цього, враховує засоби та ресурси, необхідні для досягнення мети (інструменти, обладнання, людські ресурси). Додатково, модель бере до уваги умови, в яких буде відбуватися діяльність (суспільні аспекти, законодавче регулювання, організаційні моменти). На завершення, визначаються результати та показники ефективності (вплив на громаду, розвиток інституції, збільшення активності, та інші критерії успіху).

«Невід'ємною складовою соціокультурної діяльності бібліотек у 2017 році були організація та проведення масових заходів, приурочених визначним суспільно-політичним подіям, знаменним датам нашої держави, політичних та державних діячів, видатних особистостей» [9].

У царині соціокультурної діяльності бібліотек, подібна модель дає змогу розпізнавати усю систему взаємовідносин «бібліотека - громада» як єдине ціле та визначати результативність окремих проєктів, а також оперативно пристосовувати роботу до суспільних викликів і інтегрувати бібліотеку в культурну стратегію громади або регіону.

Основні риси діяльнісної моделі в контексті бібліотек

На основі аналізу сучасних підходів (IFLA, UNESCO, ALA, Public Library 2030) можливо виокремити такі риси діяльнісної моделі для бібліотеки: Цілісність - ця модель охоплює всі аспекти: управлінський,

змістовний, ресурсний, соціальний, а також Гнучкість - така здатність до пристосування в умовах змін (війна, цифровізація, демографічні зрушення) іще Локальна релевантність — діяльність відповідає реальним запитам та цінностям громади і Інноваційність - ця модель стимулює творчі рішення, нові формати та підходи до взаємодії з користувачем. Прозорість та вимірюваність - така діяльність має чіткі критерії ефективності, які можливо оцінити (через кількісні й якісні показники) і Клієнтоорієнтованість — у центрі моделі перебуває людина, її потреби, досвід та потенціал участі.

Практичне застосування

У бібліотечній сфері діяльнісна модель застосовується при таких критеріях як при таких критеріях, як розробка стратегічного плану розвитку відділу, а також планування соціокультурних програм (наприклад, інклюзивні майстер-класи, виставки, кінопокази, публічні лекції); аналіз результативності роботи за цільовими аудиторіями; і модернізація форматів взаємодії із відвідувачами (застосування цифрових медіа, залучення волонтерів, партнерство з ГО).

Наприклад, DOKK1 у Данії або Stadtbibliothek Köln у Німеччині втілюють діяльнісні зразки, що дають змогу бібліотекам стати не тільки культурними, а й суспільними хабами громади.

1.2. Соціокультурна діяльність бібліотек як об'єкт наукових досліджень

Сучасна бібліотека — це простір взаємодії, діалогу і співтворення, а не лише зберігання й передавання інформації [21]. соціокультурна діяльність бібліотек у XXI столітті постає як окремий і рухливий предмет міждисциплінарного вивчення, який з'єднує в собі складники культурології, соціології, менеджменту, бібліотекознавства та комунікаційних дисциплін.

Відмова від суто інформаційної моделі бібліотеки посприяла енергійному становленню новітніх теоретичних та практичних стратегій дослідження її як культурного діяча, суспільного посередника, місця формування ідентичностей та майданчика громадянської взаємодії.

Сутність поняття «соціокультурна діяльність бібліотеки»

Під соціокультурною діяльністю бібліотеки розуміємо комплексну стратегію дій, що має на меті плекати, підтримувати й поглиблювати духовні, культурні, освітні та суспільні практики відвідувачів та всієї спільноти. Це включає організацію культурних заходів, наприклад, лекцій, виставок, кінопоказів і презентацій, разом із популяризацією читання та розширення знань. Також мова про інклюзивні та міжкультурні ініціативи, розвиток неформальної освіти у формі тренінгів, майстер-класів, а також підтримку місцевої ідентичності, пам'яті та культурної спадщини.

«Сучасна бібліотека повинна бути не лише місцем доступу до інформації, а й платформою для громадянської активності та культурного діалогу» [26].

Цей різновид діяльності характеризується комунікативною спрямованістю, інтеграційним впливом, просвітницькою роллю та формуванням певних цінностей. Через ці ознаки вона стає об'єктом досліджень як у сфері гуманітарних, так і соціальних дисциплін.

Ключові напрями наукових досліджень соціокультурної діяльності бібліотек

Бібліотека як культурна інституція у відкритому суспільстві.

У роботах західних науковців, як-от Ненсі Краніч, Боб Ашервуд та Бет Юнкер, бібліотеку розуміють як арену громадськості. Вона створює умови для демократичного спілкування, взаємодії культур, розвитку терпимості та зміцнення соціальної єдності. Культурна праця бібліотек сприймається як вид

культурного посередництва, яке відкриває доступ до символічного капіталу спільноти.

Бібліотека як майданчик неформальної освіти.

У документах IFLA та UNESCO (зокрема *UNESCO Public Library Manifesto*, 2022) наголошується на освітньому потенціалі бібліотек — як простору міждисциплінарного та довічного навчання.

Праці **Kathleen McCook** (*Introduction to Public Librarianship*, 2011) визначають бібліотеку як «культурну лабораторію», де створюються нові знання й підтримуються альтернативні освітні траєкторії.

Соціокультурна діяльність як інструмент соціальної інклюзії
Сучасні наукові розвідки звертають увагу на функцію бібліотек у взаємодії з вразливими верствами населення (особи з інвалідністю, переселенці, люди похилого віку, молодь з несприятливих родин). У центрі уваги цих досліджень — залучення користувачів до співтворчості контенту, інноваційні методи забезпечення доступності, впровадження інклюзивного дизайну.

Бібліотека в урбаністичному та соціальному просторі громади

У європейських розвідках (скажімо, вивчення задумів DOKK1, De Krook, Idea Store в Лондоні) аналізується, як бібліотека трансформує міське середовище: не тільки як споруда, але й як «сцена для спільнот», простір для суспільної взаємодії та креативності.

Цифрові трансформації соціокультурної діяльності

Згідно з висновками «Public Library 2030» та "ALA State of America's Libraries Report», спостерігається посилення значення онлайн-форматів, гібридних подій, цифрових архівів, подкастів і культурних проєктів, що базуються на краудсорсингу. Це надає бібліотекам нові перспективи для розвитку в царині цифрової культури та медіаграмотності. Які саме існують українські наукові методології?

Українське суспільство, «як і весь світ, перебуває у «мережецентричній фазі еволюції». За даними компанії Gemius, кількість українських користувачів Мережі в жовтні 2015 р. сягнула 20, 1 млн осіб (у 2013 р. – 17,5 млн, 2014 р. - 19 млн)» [12].

В Україні соціокультурна роль бібліотек теж поволі виходить на перше місце в наукових дослідженнях. Тетяна Ярошенко та Валентина Пашкова вивчають значення бібліотек у суспільних змінах, особливо в умовах війни, децентралізації та цифрової трансформації. Проекти типу «Бібліотеки як простори демократії» (спільно з Goethe-Institut, УБА) почали розглядати у сфері соціології культури та управління інформацією.

З 2014 року значно збільшилася кількість наукових робіт, які досліджують роль бібліотек як місць культурного відновлення, пунктів підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та центрів громадських ініціатив. Отже, бібліотека розглядається не тільки як установа, а й як активний учасник суспільних перетворень.

Методи дослідження соціокультурної діяльності

У дослідженнях соціокультурної діяльності використовують обидва типи методів: кількісні та якісні. До кількісних належить аналіз статистичних даних, таких як показники відвідуваності заходів чи рівень залученості. Якісні методи охоплюють інтерв'ю з персоналом та користувачами, аналіз програм та проєктів, а також етнографічне дослідження простору, наприклад, спостереження за взаємодією у бібліотеці. Не слід забувати про оцінку впливу (impact assessment) соціокультурних ініціатив.

Контент-аналіз – це «дослідницька техніка для отримання результатів шляхом аналізу змісту тексту про стан і властивості соціальної дійсності» (Е.Гаршис) [10].

Сучасні студії дедалі більше переносять акцент з числа проведених подій на їхній вплив: наскільки поліпшилась якість життя місцевих мешканців, чи збільшилась залученість громадян до культурного життя, чи вдалося охопити нові групи населення.

1.3. Принципи та методологія побудови діяльнійної моделі соціокультурного відділу бібліотеки

Побудова моделі діяльності соціокультурного відділу бібліотеки – завдання, що потребує ретельного підходу, заснованого на наукових принципах. Це не звичайне формальне упорядкування планів та обов'язків, а розробка комплексної стратегії діяльності, яка враховує запити спільноти, сучасні культурні тенденції та довгострокові цілі закладу. Методологічною основою такої моделі є системний підхід, чітка орієнтація на досягнення поставлених цілей, гуманістичний характер діяльності, налагодження партнерських відносин та відкритість до змін і інновацій.

Основні принципи побудови діяльнійної моделі

Є лише шість ключових принципів діяльнійної моделі, а саме: Принцип системності. Модель повинна охоплювати усі щаблі та складники діяльності – від стратегічного бачення до практичної реалізації, від ресурсів до здобутків. Це гарантує взаємоузгодженість цілей, дій, виконавців та досягнень. Далі - принцип цільової спрямованості. Головним у моделі є не обсяг заходів, а досягнення визначених соціально-культурних результатів: згуртованість спільноти, збільшення культурної участі, зміцнення ідентичності, сприяння інклюзії. Ще один - принцип людяності (гуманізму). Орієнтація на особистість як на активного учасника культури. Усі дії моделі повинні враховувати потреби, емоційний досвід та розвиток потенціалу користувача — незалежно від віку, походження або соціального статусу. І принцип відкритості та адаптивності, що передбачає, що модель повинна бути відкритою для

інновацій, змін в запитах аудиторії, нових суспільних викликів (війна, кризи, цифровізація). Вона має оновлюватися та коригуватися на підставі моніторингу та отриманих відгуків. І звичайно ж, принцип партнерства: ефективна діяльність неможлива без співпраці з партнерами – освітніми, культурними, громадськими інституціями, ЗМІ, волонтерами. Модель повинна передбачати механізми співпраці та координації з ними. І принцип локальності. Соціокультурна діяльність має відображати особливості регіону, місцеві потреби, ідентичність громади. Модель має бути інтегрована у локальний контекст.

«Під мобільними інформаційно-комунікаційними технологіями розуміється сукупність персональних апаратних засобів, програмного забезпечення, а також прийомів, засобів і методів, що дають змогу здійснювати діяльність, пов'язану з отриманням, збереженням, комп'ютерним опрацюванням і відтворенням текстових, аудіо-, відео- та графічних даних в умовах оперативної комунікації з ресурсами Інтернету, що спрямовані на підтримку особистісно орієнтованого навчання» [11].

Методологія побудови діяльнісної моделі

Побудова діяльнісної моделі базується на п'ятьох інтеграції кількох методологічних підходів такі як:

Системний підхід. Бібліотека розглядається як система, у якій усі елементи взаємопов'язані. Соціокультурна діяльність не є відокремленою — вона переплітається з інформаційною, освітньою, комунікаційною. і ще одна з інтеграцій.

Процесний підхід. Акцент на розгортанні діяльності у часі: планування → реалізація → моніторинг → корекція. Це дає змогу уникнути формалізму та забезпечити сталість і ефективність ініціатив.

Проектний підхід. Дає змогу структурувати діяльність як низку взаємопов'язаних проєктів – з чіткою метою, аудиторією, ресурсами, індикаторами. Цей підхід сприяє гнучкості та ефективному залученню партнерів і фінансування.

Соціокультурний підхід. Виходить з розуміння бібліотеки як активного творця культурного середовища. Діяльність орієнтується не на продукт, а на процес культурного діалогу, формування смислів і спільного досвіду.

Підхід управління якістю. Включає встановлення критеріїв ефективності, регулярний моніторинг, оцінку з боку користувачів та експертів, аналіз зворотного зв'язку. Дає змогу постійно вдосконалювати діяльність і зміцнювати довіру громади.

Етапи побудови діяльнісної моделі соціокультурного відділу

Аналітичний етап. Вивчення локального контексту, цільових груп, ресурсів. Аналіз попереднього досвіду роботи, SWOT-аналіз, запити громади.

Концептуальний етап. Формулювання стратегічної мети діяльності, завдань і цінностей. Визначення основних напрямів діяльності, пріоритетів.

Проектувальний етап. Розробка програм, заходів, ресурсного забезпечення. Створення механізмів управління, партнерств, оцінювання.

Реалізаційний етап. Впровадження ініціатив, комунікація з аудиторіями, адаптація.

Оцінювальний етап. Вимірювання впливу (соціального, культурного, емоційного). Отримання зворотного зв'язку, оновлення моделі.

Використання міжнародних напрацювань. У побудові сучасної діяльнісної моделі доцільно враховувати напрацювання таких організацій і практик:

IFLA's Global Vision – про роль бібліотек у трансформації суспільства;
UNESCO Culture 2030 Indicators – про оцінку культурного впливу; **Public**

Libraries 2030 – інноваційні моделі соціальної активності бібліотек у ЄС;
Design Thinking for Libraries (IDEO + Chicago Public Library) – методики
креативного проектування діяльності на основі потреб користувачів.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОЇ МОДЕЛІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВІДДІЛУ ОУНБ ІМ. Д. І. ЧИЖЕВСЬКОГО

2.1. Історія становлення та функціонування соціокультурного відділу

Відділ соціокультурної діяльності Обласної універсальної наукової бібліотеки імені Д. І. Чижевського був створений як відповідь на потребу у впорядкуванні та розвитку культурно-просвітницької, представницької та комунікаційної роботи бібліотеки. Його поява є результатом еволюційного процесу, в якому бібліотека від традиційного сховища знань трансформувалася у відкриту публічну інституцію, що активно взаємодіє з громадою.

Формальні засади функціонування

Відповідно до *Положення про відділ соціокультурної діяльності*, цей структурний підрозділ діє на основі, Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» а також Закон «Про культуру» і Статут ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, і внутрішніх правил та розпорядчих документів бібліотеки.

Управління діяльністю відділу здійснює завідувач, який відповідає за організацію, якість та плановість роботи. Стратегічне керівництво та контроль – у повноваженнях дирекції бібліотеки.

Основні завдання на момент створення

Становлення відділу супроводжувалося формулюванням ключових завдань, які зберігають свою актуальність і донині:

Реалізація соціокультурних функцій бібліотеки: просвітницька, виставкова, інформаційна, представницька. Залучення громади до життя бібліотеки: через події, творчі платформи, соціальні ініціативи. Формування культурної політики бібліотеки: створення іміджу, робота з медіа,

представлення фондів. Розвиток бібліотеки як публічного простору: підтримка інновацій, інклюзії, соціального діалогу.

Етапи функціонального розвитку починаються Інституційне оформлення вони поділяються на типи, виокремлення відділу в окрему структурну одиницю та формування команди а також узгодження посадових інструкцій; налагодження внутрішньої комунікації з іншими відділами.

2. Розширення напрямів діяльності (середина 2010-х):

ми виходимо за межі просвітницьких лекцій до багатоформатних культурних подій і впроваджуємо проектне планування; активізація співпраці з ГО, творчими спілками, закладами освіти.

3. Цифровізація та партнерство (з 2020-х років):

впроваджуємо розвиток візуальної та відеодокументації заходів а також трансляції в соціальних мережах, розширення онлайн-аудиторії; та участь у грантових програмах, реалізація проектів за підтримки міжнародних фондів.

Організаційна структура

Організаційна структура відділу затверджується директором бібліотеки й адаптується залежно від обсягу завдань. Сьогодні до складу відділу можуть входити:

1. завідувач (керівник та координатор);
2. фахівці з проєктної, виставкової, інформаційної діяльності;
3. спеціалісти з відео/фотофіксації, графіки, соціальних медіа;
4. тимчасові учасники (волонтери, запрошені куратори, партнери).

Роль відділу в загальній структурі бібліотеки

Соціокультурний відділ виконує представницьку, комунікаційну та інтеграційну роль, зокрема:

проводимо бібліотечні масові заходи та здійснює методичну підтримку культурної діяльності інших структурних підрозділів, забезпечуємо

комунікацію з громадськістю, ЗМІ, департаментами культури; формуємо культурну політику бібліотеки як відкритої, демократичної, ціннісно зорієнтованої установи.

2.2. Основні напрями та форми соціокультурної діяльності

Відповідно до Положення, пріоритетним напрямом діяльності є **об'єднання навколо бібліотеки громади**, залучення нових користувачів, формування позитивного іміджу бібліотеки та розширення її впливу на суспільство.

«Культурна діяльність у бібліотеці повинна не просто відображати потреби громади, а формувати нову якість публічного простору»[23]

Ключові вектори роботи включають інформаційну діяльність, що охоплює популяризацію бібліотечних ресурсів, фондів та сучасних сервісів. Далі йде виставкова діяльність: організація тематичних, художніх, меморіальних експозицій, а також створення віртуальних виставок. Просвітницька діяльність включає проведення лекцій, тренінгів, майстер-класів та організацію культурно-освітніх заходів.

Представницька та консультативна функція передбачає участь у форумах, круглих столах та забезпечення публічного представлення бібліотеки. Крім того, важливе місце займає міжсекторальна співпраця, зокрема реалізація спільних проєктів з громадськими організаціями, творчими об'єднаннями та освітніми установами.

«Імідж бібліотеки – стиль бібліотеки»: саме з їх створення починається рекламна діяльність бібліотеки, адже відсутність свідомо спроектованого іміджу бібліотеки зовсім не означає відсутність образу як такого У кожного з читачів створюється свій імідж бібліотеки в залежності від тривалості користування її послугами, спілкування з персоналом, віддавання переваги

певним читальним залам, а також під впливом упереджень, що склалися [3, 12, 22, 24, 25, 28].

Крім того, бібліотеки організують масові заходи: загально бібліотечні акції, святкування, мистецькі імпрези. Інтерактивні формати: дискусійні майданчики, клуби за інтересами, партисипативні заходи та прямі трансляції, відеозйомка, сторітелінг, ведення сторінок у соціальних мережах участь у грантових програмах, співпраця з благодійними фондами моніторинг ринку бібліотечних послуг: дослідження потреб читачів, адаптування контенту.

«Інклюзивна бібліотека — це простір, де кожна людина відчуває себе повноправною частиною культурного життя» [29].

2.3. Аналіз ефективності реалізованих проєктів та заходів

Відділ також координує планування подій в інших відділах бібліотеки та веде активну промоційну роботу через друковану продукцію, онлайн-маркетинг і ЗМІ.

Ефективність соціокультурної діяльності є ключовим індикатором якості реалізації діяльнісної моделі в бібліотеці. Для ОУНБ ім.Д.І.Чижевського ефективність не зводиться лише до кількісних показників (кількість заходів, учасників тощо), а охоплює також **якісні, змістові та суспільні результати**. Соціокультурний відділ системно проводить **оцінку результатів** через моніторинг, зворотний зв'язок, аналіз впливу на громаду та бібліотечну репутацію.

«Бібліотечні події можуть бути чинниками локальних змін — вони формують у громади нові уявлення про саму себе» [31].

У своїй роботі відділ вдається до поєднання кількісних показників, що виражаються у: кількості вироблених інформаційних продуктів, зокрема кількості організованих заходів, подій, програм; кількості учасників, як тих,

що були присутні офлайн, так і тих, що брали участь онлайн; охопленні аудиторії в медіапросторі та соціальних мережах; статистиці переглядів відео- та фотоматеріалів; кількості партнерських проєктів. Також враховуються якісні методи оцінювання, що включають: рівень задоволеності учасників, вимірний через анкетування або опитування; наявність емоційного, інтелектуального чи соціального впливу; розробку нових тем чи форматів діяльності; залучення нових цільових аудиторій; зворотний зв'язок від партнерів, представників громади та медіа; позитивну динаміку змін в іміджі бібліотеки.

«Сучасна бібліотека не може не враховувати інтенсивний розвиток інформаційних технологій, вплив соціальних мереж на життя суспільства. Плануючи культурно-просвітницькі заходи, бібліотеці вкрай важливо зважати на збільшення в університеті іноземних студентів, вивчати і аналізувати їх потреби, побажання. Бібліотекарі повинні самі постійно розвиватися, зростати фахово, щоб спілкуватися з молодим поколінням однією мовою» [19].

Для збору цих даних використовуються такі інструменти: анкети учасників, розроблені на базі Google Forms; моніторинг активності в соціальних мережах; усні відгуки; проведення фокус-груп; внутрішня аналітика, зокрема звіти, звітні таблиці та фотозвіти.

Проєкт: «Наші діти»

Партнер: ГО «Православна просвіта» **Форма:** благодійний майстерню-класи для вихованців дитячих будинків сімейного типу. **Тематика:** творче навчання, інклюзивні тренінги. **Результати:** Діти здатні власноруч створювати корисні органайзери для шкільного начиння. Це дозволить використовувати зроблене у повсякденні сприяє налагодженню приятних стосунків та заохочує пам'ять про минуле вихованців.

Проєкт: «Простір дитинства» («Спільно»)

Партнери: БФ «Безпечне майбутнє», ЮНІСЕФ, уряд Німеччини/KfW
Форма: інтерактивна зона з настільними іграми, руханками, онлайн-екскурсіями, гучним читанням. **Тематика:** психоемоційна підтримка дітей під час війни; безпечне дозвілля. **Результати:** Десятки тисяч користувачів; система щоденної активності протягом трьох років платформа перетворилась на базу психологічної підтримки для родин

Проект: «ChromJunior»

Партнер: Благодійний фонд «Безпечне майбутнє», TechSoup Europe, Haus des Stiftens gGmbH («Meet and Code»). **Форма:** освітній простір із хромбуками, де діти вивчають програмування на Scratch, Google Maps і робототехніку Lego. **Тематика:** цифрова компетентність, креативні навички, медіаосвіта. **Результати:** Навчання для десятків учнів, віком від 10 до 14 років. Акцент на практичних завданнях з картографії, програмування, а також розробки ігор. Діти мали змогу працювати з сучасними гаджетами та опанувати знання з кібербезпеки.

Проект: «Діти України і війна. Кропивницький»

Партнери: WWO (Worldwide Orphans Foundation), Обласний жіночий інформаційний центр. **Форма:** навчально-розвивальні заняття в рамках Element of Play для дітей 3–6 років. **Тематика:** критичне мислення, соціалізація, адаптація. **Результати:** Започатковано програми допомоги для найменших, які потерпають від воєнного лиха, створено всі умови для безпечного дорослішання малечі, Проект набув широкої популярності та підтримки з боку громади.

Проект: «Батьківський клуб»

Партнери: БФ «Безпечне майбутнє», ЮНІСЕФ. **Форма:** сімейний культурно-дозвілєвий простір. **Тематика:** підтримка батьків, розвиток взаємодії між поколіннями, психологічна витривалість. **Результати:** регулярні

спільні заходи для батьків і дітей; підвищення компетенцій батьків за підтримки експертів; інтеграція родин у спільні практики та соціальні мережі.

Попри те, що втілення діяльній моделі свідчить про значну активність і творчий підхід, у процесі виникли деякі труднощі: обмеженість ресурсів (фінансових, технічних, людських) для сталого розширення форматів, нерівномірна залученість аудиторії, коли деякі групи більш активні, ніж інші, залежність від зовнішніх факторів (повітряні тривоги, технічні збої, загрози безпеці в умовах війни) та складність у підтримці сталої уваги аудиторії в онлайн-форматі, а також брак часу на забезпечення повноцінного зворотного зв'язку після кожної події.

У перспективі варто застосовувати механізми оперативного фідбеку (QR-опитування, дослідження в соцмережах), паралельно поглиблюючи аналіз відгуків, залучаючи емоційні й поведінкові метрики

Крім того, необхідно створити інтерактивну моніторингову панель соціокультурної діяльності та здійснювати регулярну оцінку впливу проєктів на імідж бібліотеки, спираючись як на партнерські оцінки, так і на незалежні експертні дослідження.

2.4. Взаємодія з партнерами, громадою та ЗМІ

Соціокультурна праця теперішньої бібліотеки неможлива без беззупинної взаємодії з оточенням. Відділ соціокультурної діяльності Кіровоградської ОУНБ імені Д. І. Чижевського функціонує як зв'язкова ланка між бібліотекою, місцевими жителями, медіа та партнерами. Ця робота ґрунтується на засадах відкритості, співпраці, взаємодії та спільного творення культурного наповнення.

«Бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку, забезпечуючи доступ до освіти, культури, інформації та можливостей для всіх» [28].

Одним із ключових векторів роботи нашого відділу є тісна взаємодія з громадою, тому ми щиро запрошуємо до активної участі у наших заходах різні верстви населення: від молоді та літніх людей до вимушених переселенців, ветеранів та представників громадських об'єднань. Ми також прискіпливо досліджуємо потреби нашої аудиторії через різноманітні методи – опитування, безпосереднє спостереження та особисте спілкування, паралельно створюючи платформи для співучасті, де громада не лише є споживачем культурного продукту, а й активно долучається до його творення (наприклад, "жива бібліотека", публічні читання, відкриті дискусії). Додатково, ми активно залучаємо волонтерів до організації заходів, інформаційної підтримки та технічного забезпечення.

Завдяки цілеспрямованій роботі з громадськістю, бібліотека постає як відкритий простір, де кожен може вільно взаємодіяти, розвиватися та обговорювати важливі соціальні та культурні питання.

Широка мережа партнерств суттєво розширює можливості відділу, як у змістовному, так і у ресурсному вимірі. Відділ соціокультурної діяльності активно співпрацює з різноманітними громадськими організаціями, зокрема правозахисними, освітніми, культурними та молодіжними. Приклади співпраці включають спільні проекти, лекції та адвокаційні кампанії, що в свою чергу сприяє появі нових форматів та актуалізації суспільно важливих тем. «Інклюзивна бібліотека — це не просто пандус, це ідеологія рівного доступу до знання й культури»[24].

Окремо налагоджено співпрацю зі школами, коледжами та університетами, де бібліотека проводить освітні заходи на теми правової

грамотності, локальної історії та розвитку критичного мислення. Ці заходи реалізуються у формі уроків у бібліотеці, квестів та інтерактивних лекцій. Також ми активно співпрацюємо з творчими спілками, музеями, театрами та галереями, обмінюючись експертизою та організовуючи спільні виставки та культурні колаборації. Приклади: презентації мистецьких творів, кураторські екскурсії.

Співпраця з Українським культурним фондом, House of Europe, Goethe-Institut, USAID; результат: підвищення якості проєктів, професійне зростання працівників, модернізація форматів. Партнерство бібліотека розглядає як співпрацю, що приносить користь всім, адже воно дозволяє не тільки знаходити додаткові ресурси, а й інтегрувати бібліотеку у культурний простір міста та країни.

Не менш важливим аспектом роботи відділу є інформаційний супровід заходів та поширення інформації про діяльність бібліотеки через медіа. Це включає співпрацю з місцевими засобами масової інформації (ЗМІ), як-от анонси подій, репортажі, інтерв'ю та аналітичні статті; створення власного візуального контенту – відеоанонси, фотозвіти, документальні відео, трансляції; активне ведення соціальних мереж, як-от Facebook, Instagram, YouTube, Telegram; розробка друкованої продукції, зокрема афіш, листівок та буклетів. Присутність в медіа не тільки надає інформацію, а й формує позитивний імідж бібліотеки як сучасної, відкритої та інноваційної установи. Це підвищує рівень довіри до бібліотеки та сприяє збільшенню кількості відвідувачів заходів.

Відділ також відповідає за координацію подання інформації до департаменту культури, туризму і культурної спадщини обласної державної адміністрації; підтримує зв'язок з іншими відділами бібліотеки у процесі

планування масових заходів, а також бере участь у регіональних та загальнонаціональних культурних кампаніях.

РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНІСНОЇ МОДЕЛІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВІДДІЛУ

3.1. Концептуальні засади діяльній моделі: місія, цілі, завдання

Розробка та вдосконалення діяльній моделі соціокультурного відділу ОУНБ ім. Д. І. Чижевського базується на конкретних концептуальних принципах, які включають в себе місію, стратегічні цілі, операційні завдання та ціннісні орієнтири. Ці основи визначають напрямок діяльності відділу, формують фундамент для управлінських рішень і забезпечують злагодженість між плануванням, виконанням та оцінюванням проєктів.

«Формування діяльній моделі базується на відкритості, партисипації та орієнтації на громаду як активного суб'єкта» [22].

Місія соціокультурного відділу полягає у створенні відкритого, інклюзивного, безпечного та інтелектуально збагаченого простору для культурного, освітнього, емоційного та громадського розвитку громади.

Вона відзеркалює прагнення бібліотеки бути місцем зустрічі для людей, ідей та поколінь, а також місцем дії, де знання перетворюються на практику, і звісно ж, місцем змін, де користувачі стають творцями культурного середовища.

Діяльній модель соціокультурного відділу спрямована на досягнення стратегічних цілей, а саме: залучення різноманітних вікових, соціальних та професійних груп до соціокультурних процесів; формування сталої аудиторії бібліотеки як культурного центру; популяризація історії міста та регіону, збереження та трансляція пам'яті громади через виставки, усну історію, фото- та відеопроєкти.

«Публічні бібліотеки стають просторами локальної культурної дипломатії, де громади будують містки між ідентичностями»[35].

Інклюзія та соціальна єдність передбачає створення умов рівного доступу до культурних практик для вразливих груп, а також інтеграцію через творчість, комунікацію та публічний діалог.

Крім того, необхідна цифрова трансформація соціокультурної діяльності, що передбачає: використання мультимедійних технологій, соціальних мереж, відеоплатформ; розробку візуального контенту як самостійного продукту; партнерську взаємодію та мережування, а саме налагодження сталих зв'язків із громадськими організаціями, освітніми, культурними інституціями, а також реалізацію спільних проєктів на засадах співпраці та взаємної вигоди.

Для втілення окреслених стратегічних цілей визначено операційні завдання, що виконуються на щоденному рівні організаційному, а саме: Планування подій на рік / квартал / місяць, координація роботи команди, формування бюджету заходів, ще є напрям програмний, а це розробка тематичних циклів, створення сценаріїв, візуального та текстового наповнення та впровадження інноваційних форматів, також ще є інформаційний напрям: ведення сторінок у соцмережах, виготовлення афіш, буклетів, відео, робота з журналістами та місцевими ЗМІ, іще є аналітичний напрям, моніторинг активності користувачів, анкетування, збір зворотного зв'язку, оцінка результатів і формування звітів, і ще один важливий напрям є партнерський, залучення організацій до спільних ініціатив, встановлення контактів з культурними резиденціями, фондами та Підготовка грантових заявок.

Для втілення стратегічних задумів передбачено операційні функції, які реалізуються щодня на організаційному рівні. До них належать: планування заходів (рік/квартал/місяць), координація діяльності команди, складання бюджету подій. Паралельно діє програмний напрям: розробка тематичних серій, створення сценаріїв, наповнення візуальними та текстовими

матеріалами, впровадження новаторських форматів. Не менш важливим є інформаційний блок: ведення сторінок у соціальних мережах, виготовлення рекламних матеріалів (афіші, буклети, відео), взаємодія з журналістами та регіональними засобами масової інформації. Окреслено також аналітичний напрям: моніторинг активності користувачів, проведення опитувань, збір відгуків, оцінювання досягнень та підготовка звітів. Вагомим є партнерський напрям, який охоплює залучення організацій до спільних проєктів, налагодження зв'язків з культурними інституціями, фондами та підготовку грантових пропозицій.

Визначені задачі побудовані за модульним принципом, що дає змогу гнучко пристосовувати модель до різноманітних обставин – воєнних дій, обмежень безпеки, бюджетних обмежень, зміни потреб цільової аудиторії та інших факторів.

У серцевині діяльнісної парадигми — цінності, що вибудовують етичну, смислову й культурну основу, як-от: довіра — це бібліотека як безпечне місце, також співучасть, де кожен має змогу бути почутим та залученим, інклюзивність — це культура для всіх, без будь-яких перешкод; знання як свобода — це просвітництво не у формі трансляції, а як діалог, і найголовніше — пам'ять, тобто збереження локальної, національної, культурної спадщини.

3.2. Структура діяльнісної моделі

Структура діяльнісної моделі соціокультурного відділу ОУНБ ім. Д. І. Чижевського окреслює внутрішню організацію взаємозалежних складових, що гарантують втілення місії, цілей та завдань, зазначених у пункті 3.1. Вона є багатошаровою, всеохопною та здатною підлаштовуватись під зміни середовища, аудиторії, ресурсів і суспільних викликів.

«Партнерства з громадськими ініціативами посилюють суспільний вплив бібліотеки та легітимізують її нову функцію — культурного модератора» [25].

Цей елемент визначає тематичне, концептуальне та форматне наповнення діяльності. Він відповідальний за формування щорічних, сезонних та ситуативних програм, розробку окремих подій, циклів, серій, спрямування контенту на актуальні теми: національна ідентичність, війна, інклюзія, локальна пам'ять. Також він адаптує формати до різних груп: молоді, людей старшого віку, ВПО, ветеранів, людей з інвалідністю.

Цей блок – «сміслові ядро» моделі. Він встановлює стратегічний напрям і визначає «що, для кого та навіщо» створюється.

Організаційно-кадровий блок гарантує керування, узгодження та втілення завдань моделі. Основними його компонентами є:

«Бібліотекар — це не обслуговуючий персонал, а культурний фасилітатор, який формує атмосферу та зміст подій» [34].

1. Завідувач відділом — спрямовує роботу, ухвалює стратегічні рішення;
2. Куратори напрямків – відповідальні за окреслені сфери діяльності (інклюзія, вивчення місцевості, цифрові засоби, співпраця з молоддю та інші);
3. Медіаменеджер — це творець контенту, той хто керує соціальними мережами, монтує відео та модерує трансляції в прямому ефірі;
4. Волонтери — пропонують підтримку в організації подій, проведенні майстер-класів, технічному забезпеченні;
5. Партнери - це митці, спілки громадян, освітянський загал та фахівці.

Кадрова гнучкість відкриває можливості для масштабування проєктів, впровадження інновацій та швидкого реагування на поточні зміни.

«Цифрові ресурси бібліотек розширюють їхнє охоплення, даючи змогу користувачам взаємодіяти незалежно від місця й часу» [32].

Просторовий-ресурсний блок згуртовує матеріально-технічні, інформаційні, просторові та цифрові засоби, що є важелями втілення моделі, як от:

Фізичний простір – це арена для дій: виставкові зони, зали для читання, зали з елементами інклюзивності (пандуси, безбар'єрне розташування) та обладнання – це мультимедійне оснащення (проектори, мікрофони, ноутбуки, камери, освітлення) та інше. Програмне забезпечення, серед якого Canva, OBS, CapCut, Microsoft Office, Google Forms, соціальні платформи (Facebook, YouTube, Instagram, Telegram), а також фінансові інструменти: кошти з бюджету, гранти, фандрейзинг, підтримка від партнерів.

Комунікація – ключовий елемент функціонування сучасної бібліотеки. Цей розділ відповідає за поширення інформації, просування послуг, представлення установи, формування позитивного іміджу, а також налагодження внутрішніх зв'язків, включаючи координацію роботи між відділами бібліотеки.

Зовнішня комунікація включає в себе управління соціальними мережами (Facebook, Instagram, YouTube, Telegram) та розсилки, афіші, постери, друковані матеріали.

Це також публікації у ЗМІ, участь у телевізійних програмах, відеоанонси та трейлери подій, фоторепортажі. Крім того, брендинг – створення ідентифікованого візуального стилю заходів.

Ще один важливий аспект – збір зворотного зв'язку, який включає коментарі, анкети та історії учасників.

Ефективне спілкування гарантує, що бібліотека міцно закарбовується у пам'яті громади, водночас збільшуючи коло читачів.

Оцінювально-аналітична діяльність визначає, наскільки добре працює модель. Вона дає змогу її виправляти та пристосовувати до змін. Головні елементи – це кількісне вимірювання, що охоплює кількість проведених заходів, залучення аудиторії та активність у соціальних мережах. До того ж, є якісний аналіз, що враховує глибину контенту, залучення нових груп та емоційну реакцію, разом з відгуками. Для збору даних бібліотека використовує інструменти, як-от: анкети, Гугл-форми, особисті інтерв'ю, внутрішні звіти та партнерські оцінки. Ще один важливий аспект – періодичність оцінювання, а саме щомісячний моніторинг, щоквартальний аналіз та щорічна оцінка впливу.

«Бібліотека XXI століття — це інноваційна лабораторія, яка дає користувачам змогу навчатися, створювати, ділитися та діяти» [27].

3.3. Алгоритм реалізації діяльнісної моделі

Для гарантування результативності, злагодженості та гнучкості соціокультурної діяльності, вкрай важливим є чітко визначений алгоритм реалізації діяльнісної моделі, який охоплює всі значущі стадії — від дослідження потреб до оцінювання наслідків. У досвіді ОУНБ ім.Д.І.Чижевського ця модель ґрунтується на п'яти логічно поєднаних фазах, що взаємно підсилюють одна одну та забезпечують безперервність культурного процесу.

«Публічна бібліотека має не лише комунікувати, а бути інструментом соціального слухання та публічного діалогу» [33].

Перш ніж взятися до планування та втілення будь-якого соціокультурного задуму, потрібно ретельно вивчити внутрішнє та зовнішнє оточення.

Отже, дослідити аудиторію: Хто ж ті люди, що користуються бібліотекою? Які у них інформаційні запити, що хвилює їх емоційно, чого їм бракує для освіти, для культурного розвитку? Крім того, «грумада не є лише споживачем бібліотечних послуг — вона є співтворцем змісту й форм діяльності»[30]. Які групи взагалі не помітні, або охоплені найменше?

Оцінка місцевого контексту: які соціальні, культурні або політичні виклики стоять перед громадою? Які теми вважаються делікатними, а які – недооціненими? Це можна визначити за допомогою SWOT-аналізу, що охоплює аналіз сильних сторін (колектив, технології, приміщення, концепції) та аналіз слабких сторін (брак кадрів, терміни, фінансування) і розвиток можливостей (співпраця, змагання, залучення інвестицій) та ризики (ситуація з безпекою, інформаційний тиск). Інструментарій, з яким ми маємо справу, охоплює опитувальники та Google Forms, персональні інтерв'ю. Після ознайомлення встановлюються: ціль, завдання, ключові моменти й формати заходів. Ще окреслюються партнери та доступні ресурси, а це є планування на рівні концепції: визначення загальної теми / циклу (наприклад, «Весна культури», «Голос опору», «Історії міста»), а також постановка цілей: що зміниться після реалізації? Далі оперативне планування передбачає розподіл відповідальності між членами команди, складання бюджету та графіка підготовки, а також визначення необхідного простору, обладнання та підтримки у ЗМІ. Модель передбачає можливість коригувати плани, що реалізуються, у ході процесу (відкладання, пристосування до теми, зміна формату за потреби тривоги та інше).

Цей розділ стосується безпосереднього переходу до реалізації запланованого, де важливі і злагодженість, і загальна атмосфера. Тут охоплюється підготовка локації, обладнання та необхідних матеріалів, взаємодія з ведучими, модераторами та учасниками, проведення заходу у

різних форматах (офлайн, онлайн чи комбінований), Крім того, одразу після закінчення заходу планується зібрати попередній відгук. Також передбачено забезпечення інклюзивності (сурдопереклад, безперешкодний доступ, адаптовані матеріали) та дотримання заходів безпеки (наявність укриття, план евакуації). Звісно, буде здійснюватися фото- та відеофіксація події, а інтерактив буде модеруватись (опитування, запитання-відповіді, онлайн-коментарі).

Комунікаційний аспект – ключовий елемент для успішного втілення будь-якого задуму. Він передбачає підготовчий етап включає в себе: розробку та дизайн афіш, верстку запрошень. Також планується широке анонсування через соціальні мережі, зокрема Facebook, Instagram, Telegram. Не забуваємо й про розміщення оголошень на сайті бібліотеки. Крім того, буде здійснено розсилку персональних запрошень ключовим партнерам, представникам преси та лідерам думок. Під час заходу варто організувати пряму трансляцію або публікувати сторіз, паралельно створюючи фотозвіт у режимі реального часу. До цього додається короткий відеоматеріал з коментарями учасників.

Після заходу важливо підготувати: фоторепортаж і відео з підсумками, пост-рефлексію, щирі слова подяки партнерам, і коментарі від учасників.

Після завершення заходу необхідно здійснити його ретельний розбір, самоаналіз та фіксацію досягнутих результатів. Йдеться про оцінку результативності, що включає в себе: вивчення кількісних даних (кількість присутніх, масштаби охоплення аудиторії), аналіз якісної складової (емоційне сприйняття, культурне значення, заявки на повторення), а також отримання зворотного зв'язку від партнерів, колективу організаторів та ведучих.

Інструменти, які застосуємо, включають: анкетування та опитування через QR-коди, Google форми для партнерів. Плануються зібрання або детальний аналіз події з командою. Безумовно, коригуватимемо плани,

вносячи зміни та розробляючи перелік рекомендацій для майбутнього, визначаючи напрями для вдосконалення загальної моделі. Обов'язково здійснюватимемо документацію результатів шляхом створення внутрішніх звітів.

Також заплановано систематизувати фото- та відеоархіви, готуючи презентацію або візуальну історію заходу.

3.4. Очікувані результати та критерії оцінки ефективності діяльній моделі

Удосконалена діяльній модель соціокультурного відділу Кіровоградської ОУНБ імені Д. І. Чижевського містить у собі не тільки організаційні аспекти та тематичне наповнення, але й конкретну систему оцінювання досягнень. Ефективність є одним з найважливіших критеріїв успішного функціонування цієї моделі, гарантуючи її стабільність, відповідність сьогоденню та безперервне покращення.

Оцінювання ефективності передбачає: визначення запланованих результатів, що слугують дороговказом для діяльності, та формування критеріїв, на основі яких буде проводитись регулярний моніторинг й корекція.

Відтепер функціонуватиме оновлена модель, що передбачає створення та періодичне оновлення культурного продукту. Цей продукт має бути не тільки джерелом знань, але й наповненим цінностями, викликати сильні емоції та мати важливе соціальне значення. Він має враховувати потреби та запити місцевих мешканців, реагувати на соціальний контекст, особливо на такі теми як війна, втрата близьких, самоідентифікація, безпека та інтеграція.

Одним з ключових здобутків буде розширення спектру тем: бібліотека дедалі активніше буде торкатися глибинних питань, як-от історична пам'ять, культурна спадщина, локальні оповіді, психологічне та емоційне відновлення.

Разом з тим, різноманіття форматів дозволить залучити нові аудиторії: молодь, літніх людей, внутрішньо переміщених осіб, митців, фахівців.

Натомість бібліотека має еволюціонувати з осередку «проведення подій» у платформу для спілкування, спільного творення та вільного обміну поглядами. Це сприятиме створенню атмосфери відкритості, захищеності та взаємної довіри, що є ключовим для культурної ролі інституції в соціумі.

Одним з найперших сподівань є становлення стійкої та прозорої структури функціонування соціокультурного відділу. В рамках моделі передбачено чіткий розподіл відповідальностей, визначення кураторів напрямків, створення умов для ефективного командного планування.

Удосконалена версія включає в себе покращення внутрішньої злагодженості та взаємодії з іншими підрозділами бібліотеки. Очікується зменшення дублювання обов'язків, що, своєю чергою, підвищить загальну продуктивність. Важливим фактором стане волонтерська допомога, яка дасть змогу не лише розширити технічний потенціал відділу, але й залучити нові, активні ідеї.

Ключовим аспектом є налагодження міцних партнерств з громадськими організаціями, культурними та освітніми інституціями, а також представниками медіа і креативних індустрій. Це створить сприятливе середовище для розширення проєктної діяльності, сприятиме покращенню ресурсного забезпечення та спільному продукуванню культурних надбань.

Одним з наріжних каменів оновлення роботи соціокультурного підрозділу є поглиблення цифрової активності та розробка комунікаційної стратегії. Передбачається планомірне задіяння новітніх цифрових інструментів (Facebook, Instagram, YouTube, Telegram, Google Forms та інші) з метою інформування, заохочення, отримання відгуків і популяризації культурних заходів.

Внаслідок цього з'явиться високоякісний візуальний та відеоматеріал, що не просто надає інформацію, а й викликає емоційний відгук у глядачів. Бібліотека починає змінюватись з організації, яка лише звітує про те, що відбувається, у інституцію, яка ділиться історіями, формує світосприйняття, передає важливі переконання.

Передбачається відчутне збільшення присутності у медіа та розширення кола читачів, що, своєю чергою, призведе до посилення суспільного впливу й довіри. Позитивні зміни у взаємодії з громадськістю безпосередньо корелюють із публічним іміджем бібліотеки, її здатністю витримувати конкуренцію у сфері культурних ініціатив міста та регіону.

Зрештою, модернізована діяльнісна модель забезпечить можливість повноцінного включення соціокультурних заходів у стратегічний поступ бібліотеки. Відділ припинить функціонувати як відокремлений виконавець подій, а натомість стане платформою для здійснення публічної місії бібліотеки як культурного лідера регіону.

Одним з ключових здобутків буде посилення позицій бібліотеки, як вагомого гравця на культурній арені. Вона зможе не тільки віддзеркалювати актуальні події, але й активно творити культурне середовище, заохочувати суспільні починання та втілювати якісні, довгострокові проєкти.

Модель визначає платформу для розширення діяльності, що реалізується через: залучення нових цільових аудиторій і розширення тематичних напрямів, а також через участь у міжрегіональних, національних та міжнародних проєктах, грантових програмах та конкурсах. Це формує підґрунтя для безперервного розвитку та забезпечення тривалої присутності бібліотеки у культурному просторі.

Отже, впровадження діяльнісної моделі запускає багат шаровий розвиток: змістовний, організаційний, цифровий та інституційний. Кожен

досягнутий результат позитивно впливає на інші, формуючи синергетичний ефект. Завдяки цій взаємодії модель трансформується з інструменту для роботи відділу в механізм перетворення всієї бібліотеки на відкритий культурний простір нової якості.

Для гарантування об'єктивного та систематичного аналізу ефективності діяльній моделі соціокультурного відділу ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, варто вдатися до індикаторного підходу, який передбачає оцінку за визначеними напрямками діяльності. Далі наведено вербальне роз'яснення основних напрямків, критеріїв та їхніх відповідних показників.

Найважливішим мірилом у змістовому вимірі є відповідність тематики подій актуальним суспільним, культурним та історичним викликам. Це означає враховувати суспільне середовище, потреби громади та загальнонаціональний дискурс. Ефективною визнається така діяльність, яка порушує важливі для громади питання — наприклад, зцілення від травм війни, створення місцевої пам'яті, критичне розуміння ідентичності.

Модель повинна бути гнучкою щодо форматів і готовою до новацій. Наприклад, застосування таких сучасних форм, як публічні інтерв'ю, подкасти, візуальне оповідання, гібридні заходи (офлайн + онлайн), підкреслює відкритість до змін та бажання зацікавити нову аудиторію. Показовим фактором є не тільки кількість нових форматів, а й їхня стійкість та пристосованість до сучасних умов.

Ефективна модель діяльності має стимулювати збільшення числа залучених, охоплюючи ширші цільові аудиторії (за віком, соціальним статусом, етнічним походженням) та гарантувати повторну участь. Зацікавленість вимірюється не лише кількісними показниками, а й через емоційне та смислове сприйняття подій аудиторією. Якщо відвідувачі

повертаються до бібліотечних заходів, приводять друзів та підтримують контакт через соціальні мережі – це свідчить про високу результативність.

Сучасна бібліотека має бути на виду в публічному просторі. Це вимагає систематичної взаємодії з медіа, активного ведення сторінок у соцмережах, створення контенту, який викликає відгук у цільовій аудиторії. Основними показниками успіху тут будуть перегляди, поширення інформації, згадки у місцевих та загальнонаціональних засобах масової інформації, а також збільшення числа підписників на офіційних платформах.

Ознакою стійкості проєкту є міцні та тривалі партнерства з громадськими об'єднаннями, митцями, закладами освіти, культурними інституціями. Позитивними сигналами вважаються не тільки кількість партнерів, а й глибина співпраці: спільне планування, організація подій, взаємне фінансування, взаємна участь у розбудові громади.

Модель має базуватися на засадах інклюзії, забезпеченості доступу та соціальної справедливості. Необхідно залучати до заходів людей з вадами слуху, зору, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей старшого віку, молодь із вразливим соціальним становищем. Наявність адаптованих форматів (сурдопереклад, безбар'єрне середовище, арт-терапія) — ключовий показник якості культурної політики бібліотеки.

Ефективна робота немислима без побудови довіри та позитивного іміджу в очах громади. Серед показників: позитивні відгуки відвідувачів, згадки фахівців, запрошення бібліотеки до зовнішніх проєктів, цитування в інших культурних заходах. Надзвичайно важливими є реальні історії учасників, які демонструють справжній вплив діяльності бібліотеки на повсякденне життя людей.

Діяльнісна модель повинна містити систему зворотного зв'язку і механізми самовдосконалення. Регулярне анкетування, проведення фокус-

груп, внутрішні обговорення результатів та внесення коректив у програми відповідно до оцінок вказують на те, що модель є динамічною, адаптивною та здатною до самоаналізу

Зрештою, ключовою рисою успішної моделі є її потенціал для розвитку, масштабування та інтеграції у масштабніші ініціативи. До позитивних показників відносяться залучення до грантових проєктів, розробка довгострокових програм, професійне планування розвитку, здатність розширювати свою діяльність на нові регіони або аудиторії.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота мала за мету створення, розгляд та вдосконалення діяльній моделі соціокультурного відділу обласної універсальної наукової бібліотеки імені Д. І. Чижевського. Дослідження показало, що соціокультурна робота сучасної бібліотеки не просто додаткова функція, а ключовий фактор у створенні відкритого, інклюзивного та культурно насиченого середовища для громади.

У процесі наукового дослідження отримано наступні висновки:

Здійснено міждисциплінарний розгляд концепції «діяльній модель», яка об'єднує категорії з філософії дії, культурології, менеджменту та педагогіки. Встановлено, що в актуальній гуманітарній науці діяльній модель трактується як організована система дій, націлена на досягнення соціально важливих досягнень, що передбачає врахування цілей, ресурсів, інструментів, взаємодії та зворотного зв'язку.

Соціокультурна діяльність постає як ключовий вектор перетворення бібліотеки, перетворюючи її з простого сховища інформації на осередок суспільного життя. У цьому дослідженні проаналізовано світові та вітчизняні практики розуміння значення бібліотеки у культурному зростанні спільноти, сприянні соціальній єдності та формуванні відчуття приналежності.

Встановлено, що соціокультурний підрозділ виступає дієвим чинником у втіленні культурної стратегії на регіональному просторі. Його зусилля спрямовані на культурно-просвітницьку роботу, підтримку громадської активності, створення інклюзивного середовища, дослідження регіональної історії, впровадження цифрових рішень та організацію освітніх програм. Відділ практикує різноманітні формати взаємодії: експозиції, лекції, майстер-класи, відеопроєкти, онлайн-події, спільні ініціативи з партнерами.

На підставі розбору здійснених проєктів було встановлено, що підрозділ демонструє вагомі успіхи в царині збільшення кола глядачів, укріплення зв'язків із партнерами, посилення суспільної єдності, популяризації культурної спадщини та розвитку інноваційних форм взаємодії з населенням.

Виявлено ряд проблем: обмеженість ресурсів, надмірний потік інформації, необхідність у систематичному зворотньому зв'язку. Усунення цих недоліків є ключем до подальшого вдосконалення моделі.

У даній роботі розроблено п'ятикомпонентну структуру, яка включає: блок змісту та програм; блок організації та персоналу; блок простору та ресурсів; комунікаційний блок; оціночно-аналітичний блок. Створено алгоритм втілення моделі, що складається з п'яти кроків: аналіз, планування, втілення, інформаційне супроводження, оцінювання. Окреслено систему очікуваних здобутків та показники результативності, до яких відносяться: зацікавленість аудиторії, активність у медіапросторі, партнерська співпраця, рівень якості контенту, інклюзивність, наявність зворотного зв'язку.

Завдяки універсальності свого каркасу, пластичності робочих механізмів та орієнтації на місцевий колорит, створена модель здатна пристосуватися до інших бібліотек – як на регіональному, так і на місцях. Вона гармонує з міжнародними стандартами роботи публічних бібліотек (IFLA, UNESCO, ALA) та реагує на нагальні проблеми культурної політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Поточна редакція 01.01.2020. База даних «Законодавство України». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> .
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. Поточна редакція 01.01.2023. База даних «Законодавство України». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#>
3. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995. Поточна редакція 01.01.2022. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> .
4. Про культуру: Закон України від 14.12.2010. Поточна редакція: 31.03.2023. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> .
5. Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання: Постанова Кабінету міністрів України від 12 серпня 1992 р.№ 466. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text> .
6. Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000 - 2005 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 № 1716. База даних «LIGA 360». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP991716> .
7. Закон України Про охорону культурної спадщини (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 39, ст.333) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> .

8. Закон України Про доступ до публічної інформації (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> .

9.Бібліотечна орбіта Кіровоградщини [Текст]: збірник статей/ поряд. В.А. Козлова. - Кропивницький: комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека ім.Д.Чижевського», 2018. - Вип.10 - 342 с.

10. Федорчук А. Контент-моніторинг інформаційних потоків [Електронний ресурс] / А. Федорчук / Б-ки нац. акад. наук: пробл. функціонування, тенденції розвитку. - Київ, 2005. - Вип. 3. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/bnan_2005_3_17%20\(3\).pdf.%20](file:///C:/Users/Admin/Downloads/bnan_2005_3_17%20(3).pdf.%20) .

11. Коваль Г. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Т. І. Коваль // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2011. - № 6 (26). - Режим доступу: <http://journal.itta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/546/451> ..

12. В Україні інтернет-аудиторія досягла 20,1 млн користувачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/v_ukraini_internetauditoriya_dosyagla_201_min_koristuvachiv/ – Назва з екрана.

13.Блажнов Е. Імідж: секрет впливу // Журналіст. -1994. - №1. - С.52 – 54.

14.Імідж сучасної школи: Практико-зорієнтований посібник / За ред | Т.Срмакова. - К.: Школа-гімназія №159 м. Києва, Ін-т педагогіки АПН України, 1997. - 539 с.

15.Почепцов Г.Г. Імідж-мейкер: Паблік рилейшиз для політиків і бізнесменів.- К : Реклам. агентство Губернікова,1995. - 235 С.

16.Стиль, культура, імідж підприємства // Бізнес-інформ, - 1995 - №9-10. - С.38 40 .

- 17.Цесарска Г. Про фірмовий стиль // Бібліотека. -1897. - No1. - С.32-34.
18. Соколов В. До питання періодизації розвитку науково-дослідної роботи бібліотек в Україні // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі. Харків, НБ ХНМУ, 26-27 жовтня 2021 р. С. 1 – 12.
- 19.Байрамова К. Коли бібліотека стає територією натхнення [Текст] / К.Байрамова, В.Малиновська // Бібліотечний вісник. - 2020. - № 3.- С. 42-44
20. Леонтьєв, О. М. Проблеми розвитку психіки. — К.: Вища школа, 1981. — С. 89.)
21. Коваль, Т. Г. Бібліотека в соціокультурному просторі суспільства: Монографія. — Львів: Світ, 2017. — С. 42.)
22. IFLA. Global Vision Report Summary, 2018. — <https://www.ifla.org/publications/node/94145>)
23. Гора, С. А. Соціокультурна діяльність бібліотеки: Навч. посіб. — Х.: ХДАК, 2020. — С. 30.)
24. Малиновська, О. Інклюзія в бібліотеках: український досвід. // Бібліотечний форум. — 2021. — №1. — С. 12.)
25. Kranich, N. Libraries and Civic Engagement. — Chicago: ALA Editions, 2010.)
26. Jochumsen, H., Hvenegaard Rasmussen, C., & Skot-Hansen, D. (2012). The Four Spaces – A New Model for the Public Library. Nordic Journal of Information Literacy and Library Culture, 3(2), 145–158.)
27. IFLA Trend Report Update, 2021 — www.ifla.org)
28. United Nations & IFLA. (2019). Access and Opportunity for All: How Libraries Contribute to the UN 2030 Agenda.)
29. Smith, L. C. (2020). Inclusive Libraries: Global Perspectives. Library Trends, 69(2), 271–288.)

30. Matarasso, F. (2019). *A Restless Art: How Participation Won, and Why It Matters*. Calouste Gulbenkian Foundation.)
31. Goulding, A. (2006). *Public Libraries in the 21st Century*. Ashgate Publishing.)
32. CILIP (2020). *Public Libraries: Digital Futures*. London: Chartered Institute of Library and Information Professionals.)
33. Clark, C., & Teravainen-Goff, A. (2019). *Public Libraries and Reading Engagement*. National Literacy Trust, UK.)
34. Loertscher, D. V. (2014). *The New Learning Commons*. ABC-CLIO.)
35. Lison, B., & Reip, M. (2021). *Libraries and Cultural Diplomacy*. EBLIDA Report.)